

UTICAJ PORESKE POLITIKE NA PRIVREDNI RAST U REPUBLICI SRPSKOJ

IMPACT OF TAX POLICY ON ECONOMIC DEVELOPMENT IN REPUBLIC OF SRPSKA

Biljana Stanivuk

Univerzitet u Istočnom Sarajevu,
Fakultet poslovne ekonomije, Bijeljina, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina
biljana.stanivuk@fpe.unssa.rs.ba

Abstrakt: Poreska politika svake zemlje ima za cilj da identifikuje brojne načine usklađivanja vrsta i stopa poreza u cilju postizanja privrednog rasta. Pri tome, neizostavno je poštovanje principa poreske politike koji se odnose na efikasnost i pravednost, kao i svođenje njihovih pojedinačnih važnosti na najmanju moguću meru. Poreske reforme koje poštuju ove ciljeve, zavise od velikog broja faktora unutar poreskih sistema, uključujući i veliki uticaj poreskih obveznika na promene u poreskoj politici. Slično, faktori koji su izvan poreskih sistema, a koji se odnose na nivo razvijenosti zemlje npr. socijalne preferencije vezane za redistribuciju i postojanje mehanizma nadoknade, takođe utiču na poresku politiku. Poreska politika, u okviru postojećih privrednih uslova, dovodi do nejednakosti, odnosno, doprinosi određenom stepenu razvoja, naročito kada su u pitanju zemlje u tranziciji. U radu se došlo do zaključka da ne postoji „univerzalna veličina koja odgovara svima“ koja podrazumeva privredni rast uz poreske reforme. Preporučuje se sveobuhvatna analiza koja će identifikovati određeni broj scenarija uticaja različitih poreskih politika, koje bi trebalo da stimulišu privredni rast.

Ključne riječi: Poreska politika, Privredni rast, Poreske reforme, Višestruki linearni regresioni model.

Abstract: Tax policy of each country aims to identify numerous ways of harmonizing the type and rate of tax in order to achieve economic growth. This includes respect for the principle of tax policy related to the efficiency and fairness, and it is important to reducing their individual importance to a minimum. Tax reforms which support these objectives depends on a number of factors within the tax system, including a large impact of taxpayers on changes in tax policy. Similarly, factors that are beyond the tax system, which relate to the development level of the country, for example, social preferences regarding redistribution and the existence of compensation, will also affect tax policy. Tax policy, under existing economic conditions, leading to inequality and contributes to a certain level of development, especially when referring to countries in transition. The paper concluded that there is no "one size fits all",

which means economic growth on the basis of the tax reform. It is recommended that a comprehensive analysis that will identify a number of different scenarios the impact of tax policy, which should stimulate economic growth.

Key Words: *Tax Policy, Economic Growth, Tax Reforms, Multiple Linear regression analysis*

UVOD

Dosadašnja istraživanja su saglasna da u svijetu ne postoji univerzalna poreska politika koja predstavlja okvir za vođenje ekonomske politike, a da pri tom vodi privrednom rastu.

Efikasna poreska politika treba da bude usmjerena ka privrednim subjektima, stimulišući ih na racionalnije, ekonomičnije i efikasnije privređivanje, na povećanje akumulacije i investicija, bolje korišćenje kapaciteta, veću motivisanost, smelije poslovne poteze, brži tehnološki razvoj i uspješnije i efikasnije prestrukturisanje na ekonomski propulzivnije proizvodne programe (Bogoev, 1998).

1. INTERAKCIJA PORESKE POLITIKE I PRIVREDNOG RASTA

U razvijenim tržišnim privredama, kritike poreske politike idu u pravcu neefikasnog eliminisanja fiskalnog deficita i nedovoljnog umanjenja rashoda društvenog standarda. Zemlje u tranziciji imaju problem nerazvijenih privrednih aktivnosti koju prate ogromni fiskalni deficiti i izuzetno visoki javni rashodi. Stoga, savremena finansijska teorija i politika, epicentar naučnog istraživanja pomjera sa početnih poreskih dejstava: 1) prevaljivanje poreza; 2) transformacija poreza; 3) evazija poreza, na savremena ekonomska i socijalna rješenja. Osnovni cilj je izbor optimalne strategije, odnosno optimizacija budžetske potrošnje u odnosu na nacionalni dohodak i optimizacija fiskalnog opterećenja u odnosu na fiskalni kapacitet, u konstelaciji društveno ekonomskih kretanja i razvoj nacionalne privrede (Ristić, 1998).

Centralni momenat u istraživanju teorije privrednog rasta i razvoja, bez obzira da li se radi o razvijenoj ili nerazvijenoj privredi, odnosi se na istraživanje faktora koji doprinose povećanju proizvodnje, zaposlenosti, investicija, kao osnovnim makroekonomskim agregatima. Stoga, privredni rast definišemo kao povećanje vrijednosti bruto domaćeg proizvoda (u daljem tekstu BDP-a) u određenom periodu u odnosu na njegovu veličinu u prethodnom vremenskom intervalu. Bez obzira na to da li sa privredni rast ostvaruje povećanom upotrebom faktora ili povećanom efikasnošću korišćenja iste količine faktora (ako je u pitanju radna snaga), oporezivanjem dohodaka se neosporno umanjuje ekonomska snaga privrednih subjekata.

Na primjer, oporezivanjem dohotka i investicija, umanjuje se iznos koji bi pojedinci i preduzeća usmjerili na investicije, najmanje za novčani iznos koji se plaća državi u vidu poreza. Međutim, ukoliko bi se prihodi od ovih poreza uložili u infrastrukturu i time ubuduće olakšalo poslovanje svim privrednim subjektima, u tom slučaju bi oporezivanje imalo pozitivan uticaj na privredni rast. U razvijenim zemljama tržišne

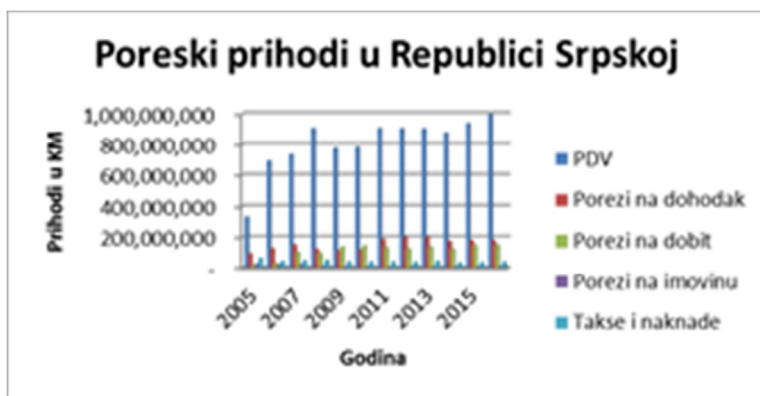
privrede najveći iznos poreskih prihoda je ostvaren po osnovu prihoda od direktnih poreza, dobijenih oporezivanjem dohodaka fizičkih lica, poreza na dobit (kao rezultat razvijene privredne aktivnosti). Zemlje u tranziciji su nerazvijene i direktni porezi nisu značajna kategorija u ukupnim poreskim приходима.

Naveći iznos javnih prihoda prikuplja se na osnovu prihoda od indirektnih poreza, posebno poreza na dodatu vrijednost. Imajući u vidu da sve zemlje u tranziciji imaju uglavnom istu strukturu poreskih prihoda, i da bi njihova analiza bila otežana nedostatkom neophodnih podataka i razlika u poreskim sistemima, istraživanje u radu će se bazirati isključivo na podatke vezane za Republiku Srpsku, dok se zaključci mogu primijeniti na sve tranzicione zemlje.

2. STRUKTURA PORESKIH PRIHODA U REPUBLICI SRPSKOJ

Republika Srpska, iz godine u godinu, bilježi dominantno učešće indirektnih poreza u ukupnim poreskim приходима. Dominira prihod od poreza na dodatu vrijednost (u daljem tekstu PDV-a), koji procentualno čini između 61,50% i 75,91% ukupnih poreskih prihoda. Prihod od poreza na dohodak u posmatranom periodu se kretao između 10,36% i 15,79%, od poreza na dobit između 3,65% i 13,16%, poreza na imovinu skromnih 0,87% do 5,17% i taksu i naknada između 2,86% i 12,02%. Jasno je da direktni porezi imaju izuzeno nisko učešće u ukupnoj masi poreskih prihoda.

Grafički prikaz 1. Struktura poreskih prihoda u Republici Srpskoj

Izvor: Autor na osnovu podataka Zavoda za statistiku RS i Centralne banke BiH

S tim u vezi, kada se mjeri uticaj strukture poreza na BDP¹⁷⁹ neizostavno moramo razmatrati naprijed navedene poreske oblike. Neophodno je utvrditi uzročno-posljedične veze državne politike (u našem slučaju poreske) i rezultata koje ona proizvodi. Između uzroka i posljedice mora da postoji povezanost odnosno korelacija,

¹⁷⁹ BDP predstavlja zbir proizvedenih dobara i usluga u određenom vremenskom periodu (najčešće jednoj kalendarskoj godini) u jednoj nacionalnoj ekonomiji i dobija se zbirom potrošnje stanovništva, investicija, potrošnje države i razlike između izvoza i uvoza

kao mjera stepena u kojem su promjene dvije varijable međusobno povezane. Tehnika statističke analize koja na najbolji mogući način objašnjava i procjenjuje uzročno-posljedične veze je ekonometrija.

3. EKONOMETRIJSKA ANALIZA

Da bismo uopšte mogli da postavimo bilo koji ekonometrijski model, neophodno je da postavimo istraživačka pitanja. U vezi sa ovom temom, cilj je da otkrijemo koji poreski oblik utiče na visinu BDP-a, da li između njih postoji korelacija i, ukoliko korelacija postoji, koja je jačina te veze?

Konkretno, odgovore na ova pitanja možemo dobiti primjenom regresione analize. Zavisno promjenjiva je BDP, jer pretpostavljamo da na nivo BDP-a utiču prihodi od pojedinih poreskih oblika. Nezavisno promjenjiva bi bila porez, ali, imajući u vidu da imamo direktne i indirektne poreze, pa i u okviru njih podjele, imaćemo više nezavisno promjenjivih. Za ovu analizu odabrano je pet nezavisno promjenjivih, za koje se pretpostavlja da bi mogle uticati na nivo zavisno promjenjive. Analiza će pokazati da li su sve odabrane promjenjive statistički značajne ili ne.

Razmatramo uticaj nivoa PDV-a, poreza na dohodak, poreza na dobit, poreza na imovinu i taksu i naknada. S obzirom na to da imamo više nezavisnih varijabli, neophodno je da primijenimo višestruku regresionu analizu, koja ocjenjuje zavisnost između zavisne varijable i svake nezavisne varijable, pod pretpostavkom da su sve ostale nezavisne varijable konstantne.

Višestruka regresiona analiza predstavlja veoma dragocijen metod, zbog toga što gotovo u svim problemima koje se proučavaju u ekonomiji, na zavisnu varijablu utiče više od jedne nezavisne varijable (Rozen, Gejer, 2009). Ukoliko bismo zavisno promenjivu označili sa y , a nezavisno promenjive sa x , model višestruke linearne regresije možemo zapisati kao:

$$y = \beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 + \dots + \beta_n x_n$$

Programski paket Eviews nam omogućava procjenu modela višestruke linearne regresije metodom najmanjih kvadrata.

Ova metoda podrazumijeva minimiziranje kvadrata vertikalnih linearnih odstupanja originalnih podataka od regresione linije. Imajući na umu cjelinu regresione i korelacione analize, posebno aspekte višestruke regresione analize, dobijeni rezultat ne treba tumačiti suviše pretenciozno, već, prije svega, kao ishodište daljih i kompleksnijih analiza veza i odnosa posmatranih pojava, uz eventualno uključivanje manjeg ili većeg broja dodatnih promjenjivih, koje su u vezi sa posmatranim pojavama (Lovrić, Komić, Stević, 2006).

Ulazni podaci su predstavljeni grafičkim prikazom 1.

Slika 1. Višestruka linarna regresija koja obuhvata odabrane poreske oblike

Dependent Variable: BDP				
Method: Least Squares				
Sample: 2005 2016				
Included observations: 12				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	4.33E+09	1.20E+09	3.618535	0.0111
PDV	3.264129	0.939922	3.472767	0.0133
POREZI_NA_DOBIT	8.285276	3.701718	2.238224	0.0665
POREZI_NA_DOHODAK	0.917942	2.907807	0.315682	0.7629
POREZI_NA_IMOVINU	-48.62486	30.24029	-1.607950	0.1590
TAKSE_I_NAKNADE	18.76669	17.63373	1.064250	0.3282
R-squared	0.971460	Mean dependent var	8.16E+09	
Adjusted R-squared	0.947677	S.D. dependent var	1.08E+09	
S.E. of regression	2.47E+08	Akaike info criterion	41.79653	
Sum squared resid	3.67E+17	Schwarz criterion	42.03898	
Log likelihood	-244.7792	Hannan-Quinn criter.	41.70677	
F-statistic	40.84664	Durbin-Watson stat	1.477387	
Prob(F-statistic)	0.000148			

Izvor: Analiza autora

Navedeni izvod nam pokazuje statističku značajnost (mjerenu pomoću p-vrijednosti) poreza na dodatu vrijednost i poreza na dobit. Ostali poreski oblici nisu statistički značajni na nivou povjerenja od 95%.

Slika 2. Korelacija između pojedinačnih poreskih oblika i BDP-a

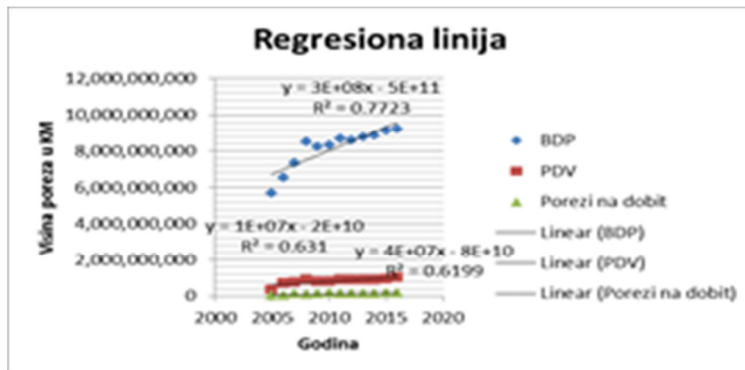
	PDV	Porezi na dobit	Porezi na imovinu	Takse i naknade	Porezi na dohodak
PDV	1				
Porezi na dobit	0,808998963	1			
Porezi na imovinu	-0,802395652	-0,864128068	1		
Takse i naknade	-0,771426929	-0,716910772	0,822401322	1	
Porezi na dohodak	0,726040002	0,586550821	-0,553513502	-0,555586672	1
BDP	0,939630049	0,921896157	-0,894336606	-0,755612204	0,689664642

Izvor: Analiza autora

Porezi na imovinu i Takse i naknade imaju obrnuto proporcionalan uticaj na nivo BDP-a, dok porezi na dohodak nemaju značajan uticaj, pa ćemo ih isključiti iz dalje analize. Regresiona analiza pokazuje oblik povezanosti dvije varijable prikazane regresionom linijom, pomoću koji možemo vidjeti da li je u pitanju kvadratna, eksponencijalna, linearna ili neka druga veza. Najčešće se koristi dijagram rasturanja, i, ukoliko je to moguće, određuje se prava koja najbolje povezuje podatke. Ova linija/prava se može izračunati matematičkim putem iz uslova da je zbir kvadrata vertikalnih udaljenosti tačaka od linije najmanji. Upravo je ovo metod najmanjih

kvadrata korišćen u ekonometrijskim modelima. Ukoliko je u pitanju linearna veza, pravac dobro aproksimira između varijabli.

Grafički prikaz 2. Regresiona linija za statistički značajne poreske prihode

Izvor: Analiza autora

Grafički prikaz 2. nas nesumnjivo navodi na zaključak da je su odabrane varijable linearne, kao i da je model koji smo odabrali dobar. Kako bismo ispitali smjer i jačinu veze statistički značajnih poreskih oblika i BDP, neophodno je još jednom procesuirati podatke u programskom paketu Eviews. Model je rasterećeniji jer smo iz analize isključili nezavisno promjenjive koje nisu statistički značajne i koje bi bespotrebno opteretile model. Posmatraćemo samo uticaj PDV-a i poreza na dobit na BDP.

Slika 3. Višestruka linearna regresija koja obuhvata statistički značajne poreske oblike

Dependent Variable: BDP

Method: Least Squares

Sample: 2005 2016

Included observations: 12

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	4.07E+09	3.74E+08	10.88531	0.0000
PDV	3.438765	0.707230	4.862304	0.0009
POREZI_NA_DOBIT	11.56653	2.850657	4.057495	0.0029
R-squared	0.958613	Mean dependent var		8.16E+09
Adjusted R-squared	0.949415	S.D. dependent var		1.08E+09
S.E. of regression	2.43E+08	Akaike info criterion		41.66821
Sum squared resid	5.32E+17	Schwarz criterion		41.78944
Log likelihood	-247.0093	Hannan-Quinn criter.		41.62333
F-statistic	104.2287	Durbin-Watson stat		1.843255
Prob(F-statistic)	0.000001			

Izvor: Analiza autora

Na osnovu dobijenog izvoda možemo da zaključimo da postoji izražena direktna linearna veza između ovih poreskih oblika i BDP-a.

Koeficijent determinacije nam pokazuje u kojoj mjeri su varijacije zavisno promjenjive određene varijacijama nezavisno promjenjivih i, u ovom slučaju, to je visokih 94,9%. Ovo je ujedno i pokazatelj kvaliteta modela koji smo izabrali.

Sada našu procjenjenu jednačinu višestruke linearne regresije možemo zapisati kao:

$$y=4,07E \text{ (konstanta) } + 3,44(PDV) + 11,57 \text{ (Porez na dobit)}$$

Parametar regresije, odnosno konstanta, nam pokazuje očekivanu vrijednost zavisno promjenjive, za nultu vrijednost nezavisno promjenjive odnosno, ukoliko ne bi bilo poreza, BDP bi iznosio 4.071.215.215 KM. Parametar uz prvu nezavisno promjenjivu (PDV) nam pokazuje koliko bi se promjenila zavisno promjenjiva, pri jediničnom porastu nezavisno promjenjive.

U našem primjeru, pri porastu prihoda od PDV-a od 1.000.000 KM, očekivao bi se porast BDP-a z 3.440.000 KM. Slično objašnjenje važi i za porez na dobit, ukoliko bi se prihodi od poreza na dobit povećali za 1.000.000 KM, očekivao bi se porast vrijednosti BDP-a za 11.570.000 KM.

Navedene interpretacije podrazumijevaju konstantnu vrijednost druge nezavisno promjenjive. S obzirom na visinu koeficijenata, visina prihoda od poreza na dobit značajnije utiče na nivo BDP-a od PDV-a.

ZAKLJUČAK

Analizom strukture poreskih prihoda i visine BDP-a, došlo se do zaključka da poreska struktura i visina poreskih stopa u Republici Srpskoj nisu prepreka za veći privredni rast.

U radu je dokazano da od poreskih opterećenja najveći uticaj na privredni rast ima visina poreza na dobit, nakon toga PDV. Porezi utiču na ekonomski rast preko visine poreskog opterećenja, ali samo do određene granice. Uticaj poreske politike na privredni rast treba da bude kroz jednostavniju poresku proceduru i povećanu predvidljivost promjena poreskih propisa.

Porast poreskog opterećenja ne znači nužno pad BDP-a, jer, u koliko bi se poreski prihodi uložili u infrastrukturu i investicije, dobili smo pozitivne efekte vođenja poreske politike. Interakcija poreza i ostalih faktora, unutar i izvan poreskog sistema, može uticati na kompromise između pravednosti i efikasnosti. Stoga, u sistemskom pristupu postoje brojni načini dizajniranja poreske politike, koji omogućavaju podržavanje navedenih ciljeva.

Oni se odnose na širenje poreske osnovice, jačanje ukupnog poreskog sistema, sagledavanje ponašanja i mogućnosti prije oporezivanja, i izuzetno značano poboljšanje poreske politike i administracije.

LITERATURA

- [1] Bogoev, K. (1989). „Osnovne karakteristike savremenih privrednih sistema“, Beograd: Finansije br. 11-12/89.
- [2] Grupa autora (1989). „Osnovne koncepcije reforme fiskalnog sistema“, Beograd: Finansije br. 7-8/89.
- [3] Kesner-Škreb M. (1999). „Porezna politika i gospodarski rast“, Privredna kretanja i ekonomska politika, broj 73/1999. Zagreb: Ekonomski institut.
- [4] Krajišnik M., Tomaš D. (2014), „Uticaj spoljne trgovine na privredni rast Republike Srpske“, Banja Luka: ACTA ECONOMICA, broj 20.
- [5] Lovrić, M., Komnić, J., Stević, S. (2006). Statistička analiza: metodi i primjena. Banja Luka: Ekonomski fakultet.
- [6] Radičić M. , Raičević B.(2011), „Javne finansije - teorija i praksa“, Ekonomski fakultet Subotica, Beograd: Data Status.
- [7] Raičević B. (2005), „Javne finansije“, Beograd: Ekonomski fakultet Beograd, CID.
- [8] Ristić Ž. (1998), „Fiskalna strategija“, Beograd: Ekonomski fakultet Beograd, CID.
- [9] Rozen H. S., Gejer T. (2009), „Javne finansije“, Beograd: Ekonomski fakultet Beograd, CID.
- [10] Đurović G., Cvetanović S.(2016), „ Privredni razvoj-prvi dio“, Podgorica: Ekonomski fakultet.
- [11] <http://www.cbbh.ba>
- [12] www.oecd.org
- [13] <https://www.poreskaupravar.org>
- [14] www.rzs.rs.ba
- [15] www.uino.gov.ba